

*Recenzija***Win van Meurs (ed.)*****Prospects and Risks Beyond EU Enlargement
Southeastern Europe: Weak States and Strong
International Support***

Opladen 2003, str. 303.

&

Iris Kempe (ed.)***Prospects and Risks Beyond EU Enlargement
Eastern Europe: Challenges of a Pan-European Policy***

Opladen 2003, str. 280.

Dvije knjige koje predstavljamo dio su jedinstvene cjeline i rezultat zajedničkoga istraživačkog projekta »Sigurnost u Europi i izvan njezinih granica« Fondacije Bertelsmann iz Gutersloha te Bertelsmann grupe za politička istraživanja koja djeluje pri Centru za primijenjena politička istraživanja u Münchenu. Obje te fondacije još od 1990. kontinuirano analiziraju i istražuju odnose EU i postsocijalističkih europskih zemalja, potencijalnih novih članica Europske unije.

Polazeći od temeljne teze kako je proces integracije ono bitno što određuje karakter Europske unije, ali i oblikuje novu političku, gospodarsku i sigurnosnu sliku europskog kontinenta, fondacije su okupile znanstvenike, profesore, političke dužnosnike, pripadnike NGO-a iz zemalja koje gravitiraju EU koji su na nekoliko uzastopnih simpozija (München, Sofija, Varšava) raspravljali o budućem ustrojstvu EU, ali i rizicima, problemima, prednostima i nedostacima s kojima se zemlje buduće članice EU suočavaju u svojim tranzicijskim reformama nastojeći čim uspješnije zadovoljiti postavljene kriterije za ulazak u prestižno članstvo EU. Djela koja predstavljamo zbirno su štivo njihovih eseja nastalih prema točno utvrđenim kriterijima i naputku organizatora cijeloga istraživačkog projekta koji uključuju i osobne preporuke autora kako da se nova Europa predvođena EU pripremi za izazove 21. stoljeća.

Cijeli istraživački projekt sastojao se od dvije cjeline. Jedna je posvećena analizi zemalja Centralne i Istočne Europe, a druga analizi zemalja Jugoistočne Europe. Stoga su i rezultati istraživanja objavljeni u dvije knjige. Prva, urednika Win van Meursa, pod nazivom *Southeastern Europe: Weak States and Strong International Support* te druga, urednice Iris Kempe pod nazivom *Eastern Europe: Challenges of a Pan-European Policy*.

U prvom dijelu knjige *Southeastern Europe: Weak States and Strong International Support* razmatraju se generalno postignuti učinci pokušaja EU da najrazličitijim mjerama, instrumentima i programima pokuša stabilizirati prilike u Jugoistočnoj Europi na političkom, ekonomskom i sigurnosnom planu. Opća je ocjena tri autora, da uz sve hvalevrijedne pokušaje, Europljani u tome nisu još uspjeli. Tako David Chandler u eseju »Governance: the Unequal Partnership« navodi kako je većina »političkih preporuka i 'recepta'« iz Bruxellesa u praksi u zemljama Jugoistočne Europe dovela do slabljenja, a ne jačanja njihovih institucija. Milica Uvalic u eseju »Economics: from International Assistance toward Self-Sustaining Growth« također upozorava i navodi primjere nerazmjera pružene pomoći EU na gospodarskom planu sa stvarnim objektivnom potrebama zemalja Jugoistočne Europe te njihovom mogućnošću apsorpcije i provedbe ponuđenih programa pomoći. Želi li EU ubrzati ekonomski rast i razvoj tog dijela Starog kontinenta, prema autorici, stručnjaci iz Bruxellesa trebali bi »veću pozornost obratiti na stvarne ekonomske potrebe tih zemalja, poboljšati koordinaciju članica EU koje se pojavljuju kao donatori, te svakako pooštriti nadzor kako zemlje Jugoistočne Europe koriste dobivenu pomoć«. Adrian Pop u eseju »Security: from Powder Keg to Cooperation« ispravno navodi kako su tzv. izazovi soft-security ti koji determiniraju sigurnost Jugoistočne Europe te smatra kako u tom dijelu Europe ne treba smanjivati prisutnost međunarodne zajednice, uključivši i konkretne vojne međunarodne snage, već naprotiv jačati. Pritom upravo EU smatra »glavnim sigurnosnim stabilizatorom Jugoistoka Europe«.

Nakon tih uvodnih razmatranja političke, gospodarske i sigurnosne situacije na širem prostoru Jugoistočne Europe, iz kojih se može zaključiti da situacija nije nimalo optimistična, u drugom dijelu knjige autori iz zemalja regije prikazuju situaciju u vlastitoj zemlji.

Gene Ruli u eseju »Albania: the Weakness of the State« najkritičnijom točkom transformacije albanskog društva smatra nefunkcioniranje pravne države te slabost i nestabilnost političkih institucija. Džemal Sokolović u eseju »Bosnia-Herzegovina: a Matter of Survival« navodi da je neriješeno ustrojstvo države glavni kamen spoticanja i faktor koji onemogućava bilo kakav razvoj jedinstvene BiH. Stefan Popov u eseju »Bulgaria: a Kingdom of Losers?« unutarnje negativnosti bugarskog razvoja povezuje s visokim stupnjem korupcije u društvu, najrazličitijim oblicima kriminala, proliferacijom droga i naoružanja kroz tu zemlju, neriješenim etničkim pitanjima te još uvijek postojeće sprege političke vladi s tim negativnim tendencijama. Radovan Vukadinović u eseju simbolična naziva »Croatia: Between Central Europe and the Balkans« upozorava na još uvijek prisutne dvojbe i opterećenosti hrvatskoga političkog vrha, ali i građanstva, o tome gdje teritorijalno spada Hrvatska, što umnogome otežava odgovarajuću primjenu i moguću korist koje bi Hrvatska mogla imati da odlučno sudjeluje u ponuđenim inicijativama EU prema Jugoistoku Europe ili Zapadnom Balkanu.

Ylber Hysa u eseju »Kosova: A Fragile Agenda od Democratization« zaključuje kako je situacija na Kosovu znatno promijenjena otkako je Kosovo

postalo »UN protektorat na kojem su stacionirane brojne međunarodne mirovne snage«. Nakon lokalnih i parlamentarnih izbora na Kosovu (2000. i 2001. godine) Kosovu predstoji proces izgradnje demokratskih institucija i demokratskog načina života, što neće biti nimalo lako ni jednostavno, a bez pomoći, suradnje i strpljenja međunarodne zajednice, smatra Hysa, gotovo i nemoguće.

Jovan Donev u eseju »Macedonia: a Promising Journey Interrupted?«, upozorava na činjenicu kako je Makedonija, radi još uvijek neriješenog pitanja prava manjina, potencijalno krizno žarište Jugoistočne Europe.

Nasuprot njemu, Dušan Janjić u eseju »Serbia: the Janus Head of State – Building« optimističan je glede buduće političke orijentacije Srbije, smatrajući kako ta zemlja više ne predstavlja prijetnju za sigurnost i stabilnost tog rubnog dijela Starog kontinenta. Zanimljivo je da se Nebojša Medojević u eseju »Montenegro: Land of Frozen Reforms« ne bavi primarno pitanjem budućeg statusa Crne Gore (samostalna država ili ostanak u zajednici sa Srbijom) već se fokusira na analizu prema njemu »teške ekonomske i financijske crnogorske situacije«.

Alina Mungiu-Pippidi u eseju »Romania: the Eternal Candidate?« bavi se kriterijima i zahtjevima EU koje Rumunjska mora ispuniti za članstvo te frustracijama koje to izaziva kod rumunjskog stanovništva.

U drugoj knjizi pod naslovom *Eastern Europe: Challenges of a Pan-European Policy* Timofei Bordachev u eseju »Europe's Russia Problem: Immediate Concerns and Long-term Prerequisites« analizira postignut stupanj političkih, socijalnih i ekonomskih reformi ruskog društva, kao i Putinovu vanjskopolitičku strategiju. Posebnu pozornost posvećuje prikazu odnosa Rusije i baltičkih država te poglavito odnosu Rusije i EU. Ističe kako postojeće institucionalne veze Rusije i EU ne prati odgovarajući stupanj njihove realizacije u svakodnevnom životu, što pridonosi još uvijek visokom postotku negativnog naboja ruskog stanovništva prema EU. Zaključuje kako bi EU trebala biti mnogo jasnija i određenija prema Rusiji te kako bi trebala javno najaviti primanje te zemlje u svoje članstvo.

Kiryl Haiduk u eseju »Assessing the Political and Economic Situation in Belarus: An Awkward Partner Beyond the Enlarged European Union?« objektivno iznosi poteškoće bjeloruskoga unutarnjeg razvoja (autoritaran režim, ekonomska zaostalost, galopirajuća inflacija, nesloboda medija) te upozorava na potencijalne rizike i opasnosti koje se iz tog područja mogu prenijeti na EU, jer će nakon proširenja 2004. EU izravno graničiti s tom nestabilnom zemljom. Napominje kako pred bjeloruskim vlastima stoje dvije mogućnosti: iskoristiti približavanje EU granicama Bjelorusije te napokon početi s procesima modernizacije bjeloruskog društva, ili nastaviti s politikom samodovoljnosti i na taj način ostati i dalje na marginama procesa europskog integriranja.

U mnogo boljoj poziciji prema EU je Ukrajina, ali Kirik Mildner u eseju »Ukraine and the EU: Lessons Learned and Tasks Ahead« ističe kako brzina

i intenzitet daljnje suradnje Ukrajine s EU ovisi o ukrajinskom unutarnjem razvoju, prihvaćanju demokratskih standarda ponašanja i tržišne privrede.

Nije slučajno da se Alla Skvortova u eseju »Country Report Moldova« najvećim dijelom bavi odnosom Moldavije s Rusijom, Ukrajinom, Rumunjskom te zemljama ZND-a. Iznoseći sliku teškog socijalnog i ekonomskog stanja u zemlji, autorica ističe kako Moldavija ovisi i o EU, ali i o zemljama koje se nalaze na njezinom istoku, te bi pritisak Bruxellesa na moldavske vlasti da se strogo opredijele hoće li se u svom budućem razvoju orijentirati ponajprije na EU, ili će i dalje zadržati tijesne veze s Rusijom i zemljama ZND-a, bilo pogubno za Moldaviju. To bi dovelo do rascjepa kako političke elite, tako i svekolikog društva u Moldaviji, što bi samo otežalo situaciju u zemlji. Jer uz svu pomoć koju ta zemlja dobiva od EU, ona je još uvijek gospodarski, a pogotovo energetski, iznimno vezana uz Rusiju, Ukrajinu i ostale zemlje ZND-a.

U sličnom, ali ipak mnogo povoljnijem položaju rascjepa između EU i Rusije, nalazi se i ruska enklava Kaliningrad koju analizira Arkady Moshes. Za njega relativno malen prostor Kaliningrada, koji će od svibnja 2004. biti unutar granica EU, treba postati svojevrsna »pilot zona« u kojoj će EU i Rusija testirati i provoditi nove oblike zajedničke suradnje i ukidanja institucionalnih barijera. Pri tome i EU i Rusija moraju promijeniti svoju dosadašnju ideologiju prema Kaliningradu te umjesto djelovanja po načelu akcija-reakcija, usuglasiti zajedničku strategiju razvoja za tu regiju.

Transdnjestria predstavlja jednu od najkritičnijih točaka Istočne Europe. Vladimir Solonari u eseju simboličnog naslova »Transdnjestria: Old Problems, New Developments« upozorava na glavne dimenzije transdnjestriskog pitanja: prvo; postojanje samoproglašenog ilegalnog teritorijalno-administrativnog entiteta pod nazivom »Transdnjestrian Moldovan Republic« (»TMR«), drugo; još uvijek prisutne ruske vojne snage u Transdnjestrii, treće; najrazličitiji izazovi tzv. soft-security koji se, s obzirom na nedjelotvornost ukrajinsko-moldovsko-transdnjestarskih graničnih službi, najviše šire na okolna područja upravo iz i preko Transdnjestrie.

Ideja samog projekta dviju njemačkih institucija je za svaku pohvalu, a objelodanjanje rezultata istraživanja više nego korisno. Ovo je prva ozbiljna studija izrađena istodobno na tako velikom uzorku; obuhvaćene su sve zemlje centralne, istočne i jugoistočne Europe koje gravitiraju EU ili će nakon proširenja EU 2004. graničiti s novom EU. Multidisciplinarni pristup prisutan je i pri analizi trenutačne situacije u pojedinoj zemlji, a rezultati istraživanja objavljeni u dvije predstavljene knjige od neprocjenjive su vrijednosti kako za čelnike EU, tako i za profesionalce, ali i širu čitalačku publiku u postsocijalističkim europskim zemljama. Štivo je sistematično, koncizno, pisano čitko i lako razumljivo, a iz preporuka autora može se zaključiti da i nova proširena EU neće biti jedinstvena te da će i dalje postojati razlike na političkom, gospodarskom i sigurnosnom planu između njezinog sjevernog i južnog dijela. Posebno je bitno istaknuti kako studija već sada ističe, upozorava i analizirana probleme i opasnosti koji će se javljati na novim granicama EU nakon 2004. godine. Možda se neki čitatelji neće složiti ili oduševiti s pre-

težito ipak pesimističnim stavovima autora oko postignutog stupnja kompatibilnosti (posebice se to odnosi na Jugoistočnu Europu) zemalja Centralne, Istočne i Jugoistočne Europe s postavljenim standardima EU, ali objektivno ukazivanje na još neriješene probleme samo pokazuje ozbiljnost istraživanja i akcentira postojeće probleme koje treba savladavati na putu u EU.

Lidija Čehulić